

LEGĂTURILE MITROPOLITULUI ANDREI ȘAGUNA CU PROTOPOPIATUL BÂRGĂULUI

MIRCEA GELU BUTA

Abstract: The connections of Metropolitan Andrei Șaguna with the Deanery of Bârgău

The study presents the correspondence of the Bishop (the future Metropolitan of Transylvania) Andrei Șaguna with the Deanery of Bârgău between 1849-1859, the situation of the Orthodox confessional schools in the Deanery during this period. In 1852, the Bishop visited the Deanery of Bârgău, at the parish of Galații Bistriței, where a stone church was built. Andrei Șaguna approved the plan for the new church and made a donation for its construction. The church was consecrated in 1901 by Andrei Șaguna's successor, Metropolitan Ioan Mețianu.

Keywords: *Andrei Șaguna, Transylvania, Deanery, Bârgău, parishes, confessional schools.*

1. Biserica Ortodoxă după Revoluția de la 1848

În scurt timp de la încheierea Războiului civil din Transilvania, Consistoriul ortodox de la Sibiu cerea, prin circulara din 10/22 sept. 1849, eliminarea „*nelegiuirilor introduse pe vremea stăpânirii republicii maghiare*”¹. Se aveau în vedere dispozițiile și măsurile întreprinse de „*vicariatul cel nelegiuit*”², în persoana lui Ioan Hania, numit de către regimul Coșut vicar la Sibiu.

Treptat, Episcopul Andrei Șaguna și-a reluat transmiterea poruncilor episcopoești destinate protopopiatelor, de regulă de natură administrativă, iar viața bisericească a început să intre pe făgașul normal.

¹ Serviciul Județean Bistrița Năsăud al Arhivelor Naționale, fond *Protopopiatul Ortodox Bistrița*, dos. 240/1849, ff. 1-2 (în continuare, A.N.B.-N., fond..., dos..., f. ...).

² A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistrița*, dos. 240/1849.

La 20 septembrie 1849, era anunțat începutul anului școlar era pentru data de 1 noiembrie 1849 și măsurile ce trebuiau luate în vederea înlăturării urmărilor revoluției. Este vorba de repararea clădirilor, asigurarea lemnului pentru foc și convingerea părinților să-și trimită copiii la școală. O atenție deosebită a fost acordată situației cursurilor preparandice de la Năsăud și Orlat, dat fiind faptul că în aceste școli nu exista biserică de rit ortodox, unde „cei de legea noastră răsăriteană ar putea asculta dumnezeiasca slujbă și a se împărtăși la vreme cu sfânta taină a cuminecturei”, neexistând nici preoți care ar putea preda religia. În această situație, Andrei Șaguna propune să fie rânduite cursuri preparandiale cu câte un catehet pentru tinerii ortodocși de la Năsăud și îl delegă pe protopopul locului, Terente Bogat, să se deplaseze la Năsăud de cel puțin două ori pe săptămână, pentru a preda cursurile de religie, pentru această ostenală urmând să primească de la „Înaltul Guberniu o remunerație potrivită sporiului ce vei aduce”³.

Călătorind în luna septembrie 1849 spre Viena, Andrei Șaguna trece pe la Suceava, în Bucovina, unde va lăsa o ladă cu cărțile de hirotonie și îl roagă pe protopopul Terente Bogat să o recupereze și să o expedieze la Sibiu⁴.

În luna iulie 1851, Episcopul Andrei Șaguna îl roagă pe protopopul Terente Bogat din Mijlocenii Bârgăului să-i mijlocească legătura cu „moara de hârtie din Borgo Prund”, întrucât Tipografia diecezană avea mare nevoie pentru tipărirea cărților⁵. Peste câteva luni, protopopul Terente Bogat este anunțat că a fost deschisă Tipografia diecezană, iar primele cărți care au ieșit de sub teasc au fost: *Catehismul mic*, *Orologhieriu* (Ceaslovul), *Abecedariul*, *Istoria biblică pentru prunci*, *Calendariul pe anul 1852* și *Cărticica de rugăciune a Născătoarei de Dumnezeu*⁶.

În primăvara anului 1851, parohul Nicolae Rus din Simotelec a cerut să fie numit în parohia vacantă Galații Bistriței. Cererea nu a fost acceptată, deoarece obștea avea un alt candidat, pe preotul Nicolae Briciu, care a fost hirotonit în ziua de 26 septembrie 1851. La contestația lui Nicolae Rus, Episcopul precizează că locuitorii comunei nu au fost de acord și, pentru a consola pretendentul, i-a oferit un ajutor de 30 florini⁷.

La scurt timp, protopopul Terente Bogat este anunțat de hirotonirea clericului Nicolae Briciu, căruia i-a fost încredințată parohia vacantă Galații

³ A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistrița*, dos. 240/1849, ff. 3-4; vezi și Nicolae BOCȘAN, Gabriel-Viorel GÂRDAN, Ioan-Vasile LEB (ed.), *Andrei Șaguna, Corespondența - IV*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2011, pp. 64-65; 68.

⁴ A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistrița*, dos. 242/1849, f. 1.

⁵ A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistrița*, dos. 253/1851, f. 12.

⁶ A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistrița*, dos. 253/1851, f. 17; vezi și N. BOCȘAN, G.-V. GÂRDAN, I.-V. LEB (ed.), *Andrei Șaguna, Corespondența - IV*, p. 77.

⁷ N. BOCȘAN, G.-V. GÂRDAN, I.-V. LEB (ed.), *Andrei Șaguna, Corespondența - IV*, p. 17.

Bistriței, și este însărcinat să-l supravegheze, ca nu cumva parohul să cuteze „a se amesteca cu preoții și creștinii cei de altă lege în slujbele dumnezeiești, ...să ducă o viață potrivită chemării sale, ferindu-se de tot răul, dar mai vârtos de beție, care este izvorul celor mai multe și mai urâte păcate și care din partea mea se pedepsește cu toată asprimea”⁸.

La începutul anului 1852, Episcopul Andrei Șaguna îl dojenește pe protopopul Terente Bogat, trimițându-i următoarea misivă: „Cu mare durere, am trebuit să înțeleg cum că-n unele părți din eparhia acesta ar fi obiceiul acela urât, cu prilejul ospetelor de nuntă, a se ține niște vorbiri necuviincioase, a se juca niște jocuri nepotrivite și a se săvârși încă și alte lucruri scandaloase, prin care ospetele de nuntă, care ar trebui să fie niște veselii nevinovate și plăcute lui Dumnezeu, degenerază în niște saturnalii demoralizatoare de popor și vătămare de sfințenia Tainei căsătoriei. Ba ce e mai mult și mai trist, am auzit și aceea că la astfel de prânzuri se cere de la preoți ca și ei să ieie parte la vorbele și mășcările cele urâte, ca ei să fie care-ncep și dau poreclă la aceea. La astfel de obiceiuri, care își au începutul încă din veacurile păgânești, Sfânta noastră Biserică totdeauna le-a osândit și le osândește până astăzi și strâns poruncește ca fiecare creștin să se lase de ele, dar mai vârtos preoții, care trebuie să fie sarea pământului, păstori și pildă poporului. Așa canonul al 55-lea al Soborului din Laodiceea poruncește ca nici preoții, nici clericii, ba chiar nici creștinii să săvârșească ospete cu zgomot mare, iar în Canonul 54 al aceluiași sobor se zice: «Nu se cade la preoți ori la clerici a privi la nunți ori la cine și, mai înainte de a intra muzicanții, să se scoale și să se ducă»... Așadar, precum se vede în citatele canoanelor, nu numai legile buneicuvînțe și ale moralului, dar chiar sfânta noastră Biserică oprește glumele și jocurile cele netrebnice la ospete, fie acelea la nunți ori la alte prilejuri, dar mai cu seamă preoților li se poruncește, că de sunt ei chemați la vreun ospăț, numai decît să se depărteze odată ce încep niște glume urâte sau mășcări și lucruri netrebnice... Prea Cucernicia ta vei îndatora preoțimea tractuală ca nu numai să nu ieie dînșii parte la acelea, dar să și lucre spre stârpirea lor, spunând și învățând poporul că sfânta Biserică îngăduie și sloboade veselile mai vârtos cu prilejul nunților, dar oprește a se întrebuița la astfel de petrecării glume urâte și rușinoase, jocuri nepotrivite și, cu un cuvânt, lucruri obscene.

Poporul să asculte și să se contenească de astfel de lucruri scandaloase, căci aceasta este porunca Bisericii și cine nu ascultă de Biserică, zice Mântuitorul Hristos, să fie ca un păgân și vameș.

⁸ A.N.B.-N., fond Protopopiatul Ortodox Bistrița, dos. 253/1851.

*Asemenea și tinerii, să se dojenească și să se învețe a nu ține jocuri în zilele de post, ci a merge la Biserică și a învăța rugăciunile și poruncile bisericești*⁹.

În primăvara anului 1852, Andrei Șaguna își anunța călătoria prin dieceză pentru împărțirea ajutoarelor acordate de împărat bisericilor arse sau păgubite în revoluție. Între acestea se afla și biserica din Galați, din protopopiatul Bârgăului, pentru care ajutorul împărătesc urma să fie înmănat în 15/27 aprilie 1852, în prezența preotului și a ctitorilor acelei biserici¹⁰. Inspecția Episcopului Andrei Șaguna în protopopiatele din Ardeal s-a dorit, probabil, o pregătire a parohiilor, în vederea vizitei Împăratului Francisc Iosif I din luna iulie, care începea de la Caransebeș, trecea prin Sibiu, Brașov, Sf. Gheorghe, Odorhei, Sighișoara, Bistrița, Dej, Gherla, Cluj și se încheia la Baia Mare. De altfel, prin circulara din 13 iunie 1852, protopopilor li s-a înmănat un protocol de conduită, care să fie adus la cunoștința preoților și credincioșilor¹¹.

În luna octombrie 1852, Protopopului Terente Bogat i se cere de către Episcop să-l instaleze pe tânărul cleric Marcu Briciu dascăl în Galați, întrucât *„s-au purtat prea bine în vremea cursului clerical, prin care își merită patronajul meu”*¹².

În luna iunie 1854, învățătorul Marcu Briciu din Galați solicită să-i fie ridicat salariul anual din fondul sidoxiei la oficiul de dare. Totodată, acesta a solicitat ca, pe lângă postul de învățător, să slujească și la parohia din Galați, în locul celei din Șarpatac, unde fusese repartizat de Episcop.

În luna octombrie 1856, apare un nou pretendent pentru postul de învățător în Galați, în persoana lui Ilie Cosma, pe care însă Episcopul Șaguna inițial îl respinge, pe motivul că *„afară de aceea că cursul pedagogiei nu l-a petrecut, nu are nici testimoniu școlar destul de bun”*, sfătuindu-l pe protopop să îl mențină în continuare pe preotul Marcu Briciu¹³. Două luni mai târziu, Episcopul se răzgândește, recomandându-i Protopopului ca tânărul dascăl Ilie Cosma să fie instalat învățător în locul preotului Marcu Briciu, despre care mărturisește: *„Să fi știut eu acelea despre el, nu l-aș fi hirotonit, însă păcatul va fi asupra acelora care tăinuiesc faptele cele rele ale netrebnicilor... Preotul Marcu Briciu nu va primi nicio slujbă, pentru că slujba unui preot, care o face fără binecuvântare și îngăduială arhierească, nu este primită de Dumnezeu și*

⁹ A.N.B.-N., fond Protopopiatul Ortodox Bistrița, dos. 259/1852.

¹⁰ A.N.B.-N., fond Protopopiatul Ortodox Bistrița, dos. 259/1852, f. 18; vezi și N. BOCȘAN, G.-V. GÂRDAN, I.-V. LEB (ed.), *Andrei Șaguna, Corespondența - IV*, p. 14.

¹¹ A.N.B.-N., fond Protopopiatul Ortodox Bistrița, dos. 259/1852, ff. 20-21.

¹² A.N.B.-N., fond Protopopiatul Ortodox Bistrița, dos. 264/1852.

¹³ A.N.B.-N., fond Protopopiatul Ortodox Bistrița, dos. 293/1856.

*Marcu Briciu până atunci nu va căpăta parohie mai nouă, până când nu va dovedi ascultare firească*¹⁴.

În toamna anului 1856, Terente Bogat, nemaiputându-și purta „sarcina dregătoriei protopopești”, fiind slăbit și bolnăvicios, este scutit de această nevointă, dregătoria fiind transmisă părintelui Teodor Buzdug din Borgo Rus¹⁵.

În anul 1857, în urma morții părintelui protopop Terente Bogat, administratorului protopopesc Teodor Buzdug din Borgo Rus îi va fi încredințat „Protopopiatul Borgo Prund, ca unui bărbat bisericesc, blând și înzestrat cu cele trebuincioase la ducerea acestei greutăți alese, pentru ca să-l ocârmuiască în treburile cele bisericești și școlare, după povața cunoștinței sale și îndreptările ce se dau de aici”¹⁶.

2. Biserica de piatră din Galații Bistriței

În deceniul șapte al secolului al XIX-lea, românii ardeleni își manifestă dorința de a construi biserici de piatră în locul vechilor biserici de lemn. Cel mai elocvent exemplu l-a oferit comuna Galații Bistriței¹⁷, care prin preotul Nicolae Briciu, solicită în luna februarie 1860 Episcopului „a îngădui ca 100 de oameni să dea un ajutor de 10.000 fl., că ar dori împreună cu curatorii și cu întreaga comună bisericească ca suma de 570 fl. dată la împrumutul statului, dimpreună cu camăta de 4 ani, care nu a mai căpătat-o, să o capete și dacă s-ar putea, să li se mai mijlocească câte ceva și de la creștinii din țară”¹⁸.

¹⁴ A.N.B.-N., fond Protopopiatul Ortodox Bistrița, dos. 293/1856, f. 20.

¹⁵ A.N.B.-N., fond Protopopiatul Ortodox Bistrița, dos. 291/1856, f. 2.

¹⁶ „Scrisoarea lui Andrei Șaguna către preoții și credincioșii din Protopopiatul Bârgău”, Sibiu, 10 iulie 1857, în N. BOCȘAN, G.-V. GÂRDAN, I.-V. LEB (ed.), *Andrei Șaguna, Corespondența - IV*, p. 129.

¹⁷ Comuna Galații Bistriței (în maghiară, Galac; în germană, Heresdorf, Heeresdorf), era situată în raionul Bistrița, Regiunea Cluj. În documentele vremii, localitatea apare sub diverse denumiri: în anul 1345 - Galoz, Golaz, Goloz (*Documente privind istoria României*, seria C, Transilvania, vol. I, București, p. 275 și vol. IV, pp. 646-647); în anul 1356 - Galaz (Franz ZIMMERMANN, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, Ed. Zimmermann Franz, Werner Carl și Müller Georg, vol. II - 1325-1390, p. 129); în perioada 1587-1589, 1733 - Galacz (JAKÓ Zsigmond, *Adatok a dézsma fejedelemségkori adminisztrációjához*, Date cu privire la administrarea dijmelor pe timpul principatului, Cluj, 1945, 46; c.K); în anul 1750 - Gelacz (A Körösszegi és Adorjani gróf Csáky család története. Oklevéltár - Istoria familiei comiților Csáky de Cheresig și Adrian, *Documente*, vol. I-1 - 1229-1499, vol. I-2 - 1500-1818, Ed. Bártfai Szabó László, Budapest, 1919); în anul 1805 - Galatz (CSÁNKY Dezső, *Magyarország történeti földrajza a hunyadiak korában - Geografia istorică a Ungariei pe timpul Huniazilor*, vol. I, II, IV, Budapesta, 1890, 1894, 1913); în anul 1854 - Galatz, Heresdorf, Galaț (*Buletinul Guberniului Provinciale pentru Marele Principat Transilvania*, cursul anului 1854, II Septiune, Mănunchiul IV, partea românească cu chirilice, p. 70), apud Coriolan SUCIU, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. I., A-N, Ed. Academiei Române, București, 1967, p. 250.

¹⁸ A.N.B.-N., fond Protopopiatul Ortodox Bistrița, dos. 328/1859.

Încântat de râvna acestei obști bisericești, Andrei Șaguna recomandă ca în problema împrumutului de stat, să se adreseze Prefecturii, iar în privința colectei, să se respecte dispozițiile episcopale. Concomiteant, Episcopul va aproba planul pentru noua biserică și va face o donație de 40 fl.¹⁹.

În aprilie 1860, Episcopul Andrei Șaguna, solicitând Prefecturii Bistrița informații în privința împrumutului de stat cerut de biserica din Galați, află că acesta nu s-a realizat.

Între timp, pacea comunității din Galații Bistriței este tulburată de „*arătările judeiului comunal Coman Pavel din Galați, pentru administrația cea rea a bunului bisericesc*”²⁰. În urma cercetărilor făcute de Consistoriu, Protopopul Teodor Buzdug este informat că „*arătările acelea sunt false și că judele ar fi un tulburător de pace bisericească, care ar dori numai să apuce ca un inspector și veșmânt, și altele și că i-ar fi impus unii curatori*”. În plus, acesta este sfătuit să aducă pace între credincioși, întrucât nu este bine să fie neînțelegeri tocmai când aceștia s-au apucat de zidirea bisericii. În ce privește lada cu documente și bani, urma ca prima să rămână și pe viitor la curatorul Câmpean Gheorghe, iar cealaltă la judele și curatorul Coman Pavel, „*așa să nu se poată umbla unul fără altul cu banii bisericii*”²¹.

În anul 1865, comuna Galați a încheiat contract cu un meșter din Gherla pentru zidirea bisericii de piatră. Ridicarea noilor edificii a adus scaunul arhieresc în fața unor probleme ce priveau acordul credincioșilor, planul bisericii, devizul și existența resurselor necesare. Prudența manifestată în iunie 1865 în legătură cu hotărârea comunei Galați și problemele ridicate protopopului s-au dovedit, în timp, întemeiate²².

Optimismul preotului paroh cu privire la adunarea sumelor necesare nu s-a adeverit, fapt pentru care creștinii din Galați s-au adresat Mitropolitului în decembrie 1865, pentru a primi un ajutor necesar continuării construcției. Acesta a răspuns însă că nu-i poate ajuta și îi sfătuiește să-i convingă pe datorii să își onoreze obligațiile față de biserică²³.

Judele comunal și președintele comitetului bisericesc, Coman Pavel, insistă și în cele din urmă reușește să-l convingă pe Episcopul Andrei Șaguna să dea un ajutor de 1000 fl. pentru continuarea lucrărilor la biserică²⁴.

În luna aprilie 1866, parohul din Galați, Nicolae Briciu, și învățătorul Ilie Cosma se plâng Episcopului că vice-comitele Petru Anca „*tot cere bani*”

¹⁹ A.N.B.-N., fond Protopopiatul Ortodox Bistrița, dos. 328/1859.

²⁰ A.N.B.-N., fond Protopopiatul Ortodox Bistrița, dos. 334/1860.

²¹ A.N.B.-N., fond Protopopiatul Ortodox Bistrița, dos. 334/1860.

²² N. BOCȘAN, G.-V. GÂRDAN, I.-V. LEB (ed.), *Andrei Șaguna, Corespondența - IV*, p. 21.

²³ A.N.B.-N., fond Protopopiatul Ortodox Bistrița, dos. 394/1866.

²⁴ A.N.B.-N., fond Protopopiatul Ortodox Bistrița, dos. 395/1866.

din lada bisericii, de câte ori merge acolo". Acesta le va răspunde ca pe viitor „să nu mai dea nimic din banii bisericii, la niciun amplotiat comitatens, până ce acesta nu va arăta spre ce scop cere banii și apoi acea arătare să o aștearnă încoace, ca Consistoriul să hotărască”²⁵.

Suspiciunile asupra gestionării banilor parohiei vor continua și în anii următori, dar cercetările întreprinse de Protopopul Teodor Buzdug și comunicate în luna august 1868 Consistoriului relevă „că incusele²⁶ ridicate asupra comitetului numit sunt neadevărate și, prin urmare, nu s-ar fi comis niciun abuz în privința averii bisericesti din partea membrilor comitetului..., ele fiind scrise de niște oameni parte uniți, parte de oameni cu nume rău”²⁷.

În luna ianuarie 1868, președintele comitetului parohial, Pavel Coman, informa Mitropolitul că biserica din Galați a fost ridicată până la acoperiș, „iar acum, prin trândăvia judei comunal, care nu îndeamnă și nu silește pe oameni a mai lucra, și-a făcut pe locuitorii comunei dușmani și-i cer să dea socoteală”. Într-o scrisoare adresată Protopopului Teodor Buzdug, Andrei Șaguna apreciază efortul președintelui comitetului bisericesc, Pavel Coman, de „a scoate datoria de la săteni și alții, în sumă de 6.000 fl., spre folosul bisericii”. Desigur, aceasta i-a atras ura sătenilor, care și-au manifestat intenția de a-l înlocui, Episcopul sfătuindu-l pe Protopop să iasă „la fața locului să dojenească pe oameni pentru purtarea cea neplăcută a lor cu președintele comitetului bisericesc și să-i îndemne a nu-l trimite la drumuri, ci în contră, să-l cinstească și să privească de aici înainte într-însul pe președintele comitetului lor bisericesc”²⁸.

3. Școlile profesionale din Protopopiatul Bârgăului

Întrucât Revoluția din 1848/1849 a bulversat învățământul transilvan de toate categoriile, Episcopul Andrei Șaguna a preluat coordonarea școlilor, fiind interesat de refacerea clădirilor și numirea de învățători, pe cât posibil cu studii pedagogice sau măcar gimnaziale, ținând cont atât de prestația socială a acestora, cât și de obținerea acordului comunității și dregătoriei politice.

Conscripția lui Andrei Șaguna din anul 1858 înregistra, în Districtul Protopopesco al Bârgăului, 18 școli, 18 învățători și 1054 elevi²⁹, după cum urmează:

²⁵ A.N.B.-N., fond Protopopiatul Ortodox Bistrița, dos. 391/1866.

²⁶ Acuzele.

²⁷ A.N.B.-N., fond Protopopiatul Ortodox Bistrița, dos. 418/1868.

²⁸ A.N.B.-N., fond Protopopiatul Ortodox Bistrița, dos. 425/1868.

²⁹ N. BOCȘAN, G.-V. GÂRDAN, I.-V. LEB (ed.), *Andrei Șaguna, Corespondența - IV*, pp. 32-33.

Nr. crt.	Localitatea	Nr. elevi	Băieți	Fete	Învățător
1.	Bistrița Bârgăului	102	56	46	Ilie Ciurea
2.	Prundu Bârgăului	137	76	61	Domide Morariu
3.	Susenii Bârgăului	52	24	28	Gabriel Bondriș
4.	Mijlocenii Bârgăului	63	32	31	Gabriel Rus
5.	Josenii Bârgăului	102	55	47	Ioan Pahonie
6.	Rusu Bârgăului	67	36	31	Ioan Morariu
7.	Cușma	28	20	18	Avram Popovici
8.	Buduș	60	33	27	Ioan Popovici
9.	Simionești	28	14	14	Ștefan Dohotariu
10.	Bârla	20	12	8	Pr. Eremia Șuteu
11.	Șieu	47	25	22	Constantin Câmpian
12.	Galații Bistriței	80	44	36	Simeon Raita
13.	Ida Mare	43	24	19	capelan Ștefan Rus
14.	Chintelnic	59	39	20	George Batzon
15.	Șieu Sfântu	22	13	9	Pr. Ioan Mora
16.	Caila	63	25	38	George Sigmirean
17.	Blăjenii de Jos	48	24	24	capelan Iacob Chifa
18.	Blăjenii de Sus	23	13	10	Iacob Bacea

Pentru a ne închipui cu ochii minții lumea satului românesc din a doua jumătate a sec. al XIX-lea, prezentăm conținutul-cadru al contractului care se încheia între învățător și comunitatea locală în acea perioadă, valabil atât pentru spațiul greco-catolic, cât și pentru cel ortodox. „Contract, care s-a încheiat în ziua de astăzi între comunitatea... și între învățătorul comunal..., în modul următor: 1. Primește.... oficiul de învățător anual în comunitatea..., apromite și pe credința și cunoștința sa, a fi exemplu viu în frica lui Dumnezeu și în purtarea morală, atât înaintea școlarilor, cât și înaintea poporului și a-și pune toată străduința într-acolo, ca și școlarii să se crească în frica lui Dumnezeu și să sporească în învățătura creștinească. Totodată, apromite învățătorul a se feri de beție și de orișicare faptă nemorală sau scandaloasă. 2. Învățătorul se obligă din partea sa, a ține în timpul din 1 octombrie și până în finea lui iulie a fiecărui an cu strictete orele prescrise pentru propunere în școală și anume, 3 ore înainte și 2 după amiază, sau, unde umblă școlarii înainte și școlărițele după amiază, și după amiază,

3 ore, a propune obiectele prescrise spre învățământ, după știința, metodică și didactică, pregătindu-se totdeauna cu toată grija pentru orele de propunere și a stăruî într-acolo, ca școlarii săi să facă în toate obiectele propuse, sporul dorit. Tot asemenea, se deobligă învățătorul a deprinde pe școlari și la grădinărit, legumărit, precum și la creșterea, rodirea și altoirea pomilor, spre ce scop îi stă la dispoziție grădina școlii, destinată anume, numai pentru acest scop. 3. Se deobligă învățătorul a fi totdeauna cu ver câteva minute înainte de începerea timpului de prelegeri în școală, pregătindu-și cele de lipsă pentru propunerea următoare, a ține școala în ordine bună și curată, a deprinde și a strânge³⁰ pe școlari la o ordine și curățenie exemplară, atât în școală, cât și în afară de școală, și a-i trata pe aceștia în un mod corespunzător chemării sale, apoi, aplecărilor și gradului de dezvoltare a școlarilor, abținându-se de la orice tratare neomenoasă, tiranică sau batjocoritoare. În cazul în care mijloacele iertate³¹ învățătorului s-ar arăta fără de efect sau când vre-un școlar ar necesita pedeapsa trupească, va fi datorია învățătorului a face arătare la directorul și la inspectorul local și numai cu convingerea și baremi în prezența unuia dintre aceștia, se poate aplica pedeapsa trupească necesită. 4. Se deobligă învățătorul a arăta la locul competent și în timpul prescris pe toți școlarii care absentează de la școală fără de cauză justificată. Învățătorului nu-i este iertat a lipsi sau a absenta de la școală, fără de știrea directorului local, care-l poate dispensa³² în cauze urgente, numai pe timp de 48 de ore. Pentru o absență mai îndelungată, este a se cere concediu de la inspectorul școlar superior. 5. Învățătorul este deobligat a ține în timpul cursului de școală, în toată duminica și sărbători, învățătura repetitoare cu școlarii repetitori, totdeauna câte 2 ore înainte și 2 ore după-amiază, observând³³ și pentru acești școlari stipulațiunea din punctul precedent, a duce pe toți școlarii, în toate duminicile, la Sfânta Liturghie și la Vecernie, să vegheze ca școlarii să se poarte cu cuviință. 6. Se deobligă învățătorul a învăța pe școlari și cântările bisericesti, stăruind ca, cel puțin la Sfânta Liturghie, să cânte și numai școlarii, sub conducerea învățătorului. 7. În fine, se deobligă învățătorul a se folosi în școală numai de acele cărți, ce sunt prescrise spre acest scop din partea autorităților supreme școlare, a se îngriji pentru susținerea și starea bună a edificiului de școală, pentru păstrarea cărților și a tuturor rechizitelor din școală, procurate pe speșele comunității și a purta un inventar peste toate acestea, din care una parte, deodată cu un conspect peste cărțile cumpărate din lada comunală³⁴ și date școlarilor spre

³⁰ Obliga, constrânge.

³¹ Îngăduite, permise.

³² Învoi.

³³ Respectând.

³⁴ Casieria; aici, în sensul de bugetul propriu.

întrebuințare, la examenul de vară îl va așterne inspectorului școlar suprem. 8. Comunitatea... se deobligă din partea sa, a plăti sus-numitului învățător un salariu anual de... florini în valută austriacă din lada comunei sau din fondul școlar local, apoi, ... stj. de lemn și cortel³⁵. Acest salariu este de a se solvi³⁶ învățătorului în 12 rate lunare decursive de câte... florini, iar lemnele și cu quartirul sunt de a se da în natură până în... 9. Comunitatea se deobligă a da învățătorului, îndată cu începutul anului școlar, materialul scripturistic de lipsă pentru școlari peste tot anul, adică hârtie, negreală³⁷, spongia, cretă și ciruze³⁸, asemenea, și cărțile, tabele și alte rechizite necesare, procurate din lada comunală, precum și a se îngriji pentru încălzitul școlii într-un mod corespunzător, așa cât să nu pătimească învățământul. 10. Acest contract, scris în două părți, una pentru comunitate și cealaltă pentru învățător, se încheie pe timp nedeterminat, cu acea observare, că învățătorul poate abzice acest contract numai cu 3 luni înainte de începerea anului școlar, când însă, nefăcând aceasta, contractul rămâne cu valoare și mai departe; iar abzicerea din partea comunei poate avea loc numai în cazurile prevăzute în lege, însă nici de cum cu intențiunea de a scări³⁹ salariul sau a depărta pe învățător. Această abzicere, de asemenea, are să se facă cu 3 luni înainte de începerea anului școlar. Spre întărire, se subscrie de ambele părți. Dat în comunitatea... Învățător comunal... Din partea comunității... În fața noastră, paroh...; catechet...; și director local...; inspector școlar local..."⁴⁰.

La instalare, învățătorul depunea un jurământ, precum cel rostit de Simion Monda în momentul când a fost numit învățător la Școala Normală din Borgo-Prund, în fața comisiei formate din Grigore Moisil, vicar foraneu și președinte; Demetrie Vaida, prim-pretor și martor; Toma Hontilă, secretar: „...Eu, Simion Monda, jur Atot-Părintelui Dumnezeu și apromit pe onoarea și credința mea, că voi fi statornic, fidel și ascultător Majestății Sale Cesare și Apostolice Regești și Preaînălțatului Principe și Domn Francisc Iosif I din grația lui Dumnezeu, Împăratul Austriei, rege apostolic al Ungariei, regele Bohemiei, Dalmației, Croației, Slavoniei, Galiției, Lodomiriei și Iliriei, Arhiducele de Austria, Mare Principelui de Transilvania etc. etc., și după Majestatea Sa, următorilor și descendenți din același sânge. Mai încolo, jur, cum că voi împlini datoriile mele ce-mi obvin⁴¹ din oficiul de învățător la

³⁵ Locuință; aici, în sensul de cazare, a asigura locuința.

³⁶ Plăti, achita.

³⁷ Cerneală.

³⁸ Creion; aici, cu sensul de instrument de scris.

³⁹ Evita plata salariului.

⁴⁰ A.N.B.-N., fond *Districitul Năsăud*, d. 38, ff. 177-182, în vol. Mircea Gelu BUTA, Adrian ONOFREIU, *Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2015, pp. 35-37.

⁴¹ Revin.

Școala Normală din Borgo-Prund, cu toată acuratețea și conștiința, că voi evita abuzurile, și anume: *toate acelea ce sunt periculoase statului, religiei și moralității*, că voi fi cu reverință, supunere și ascultare prescrisă către patronii, fondatorii și directorii acestui institut, la care conlucrez și eu și, mă voi sili, după putință, a fi într-o armonioasă conlucrare cu colegii mei și, voi cerca din toate puterile, pe lângă științele propuse, a deștepta și lăți între școlarii concrezuți mie și simțul de religiozitate, moralitate și ordinea prescrisă în cercul lor de activitate. La acestea și la clasificarea prestațiunilor școlarilor, voi fi cu o rigoare și nepărtinire conștiincioasă, și nu mă voi abate de la aceste datorii nici prin grație, nici prin dizgrație și, nici prin ori ce alt fel de considerațiuni. În urmă, apromit că nu mă voi înfrăți, nici în prezent, nici pe venitor, cu vreo societate oprită în Monarhia Austro-Ungară, nici voi păși în vreo legătură cu atare societate, ce ar exista în patrie ori în afară. Toate aceste cereri le-am înțeles bine și chiar trebuie, și voiesc fidel, a le împlini. Așa să-mi ajute Dumnezeu și să-mi dea mântuința sufletului. Așa am jurat, în Năsăud, în 26 septembrie 1874. Simion Monda, învățător provizoriu”⁴².

Nu întotdeauna opinia Arhiereului s-a potrivit însă cu cea a Protopopului locului. Atunci când Teodor Buzdug anunța, în octombrie 1866, numirea în posturile de învățători a lui Ștefan Vrajmașu la Ida Mare și Nicolae Rău la Bârla, preparandiști din Năsăud, Andrei Șaguna a reacționat negativ, informând Protopopul că nu îi recunoaște, deoarece erau absolvenți ai unui institut străin, de altă confesiune, și îl avertiza să nu se mai facă asemenea propuneri. La fel s-a întâmplat și în iulie 1869, când Arhiereul a respins cererea Protopopului de a întări cu decret pe Grigore Tamaș, cu un salariu de 120 fl. După absolvirea pedagogiei la Năsăud, acesta a funcționat ca învățător la Cușma. Răspunsul Mitropolitului și acuzațiile formulate la adresa Protopopului ilustrează nemulțumirea Vlădicului pentru că s-a apelat la preparandiști de Năsăud⁴³.

În situația în care învățătorul era în atenția autorităților judecătorești sau politice, Arhiereul se abținea să reacționeze, respectând deciziile oficiale. De asemenea, în cazul încălcării normelor de conduită, intransigența acestuia nu se lăsa așteptată. Așa a fost cazul învățătorului Gavril Bondriș din Susenii Bârgăului, care a fost arestat pentru că a maltratat un elev. La cererea Guvernului, acesta a fost îndepărtat din post, nemaiputând profesa decât cu aprobarea împăratului⁴⁴.

⁴² A.N.B.-N., fond *Administrația fondurilor grănicerești năsăudene*, d. 2.537/1866-1884, f. 31. Amănunte despre atmosfera existentă în școlile comunale și confesionale, ale fostului Regiment de graniță, pot fi găsite în M. G. BUTA, A. ONOFREIU, *Bistrița Bârgăului...*, pp. 29-53.

⁴³ N. BOCȘAN, G.-V. GÂRDAN, I.-V. LEB (ed.), *Andrei Șaguna, Corespondența - IV*, pp. 36-37.

⁴⁴ Andrei Șaguna către Teodor Buzdug, 26 septembrie 1858, A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistrița*, d. 310/1858, în vol. N. BOCȘAN, G.-V. GÂRDAN, I.-V. LEB (ed.), *Andrei Șaguna, Corespondența - IV*, p. 38.

În anul 1865, comunele Simotelec, Budacu Mic, Galați, Chentelec, Caila, Blașfalău de Jos și de Sus din comitatul Dăbâca s-au înțeles pentru edificarea unei școli centrale și au hotărât să contribuie în acest scop cu venitul din cârciumărit pe trei luni și doi la sută din venitul pământului. Condiția pe care Andrei Șaguna a pus-o acestei inițiative a fost ca acele comunități să-și plătească obligațiunile de stat și banii pentru școala centrală⁴⁵.

Datorită divergențelor apărute între comunitățile de confesiune greco-orientală din fostul teritoriu al Regimentului de graniță și Comisiunea administratoare a fondurilor grănicerești născute privind autonomia școlară, în anul 1886, Protopopul Simion Monda, împreună cu reprezentanții comunelor vizate, iau următoare hotărâre: „... Fondul școlar confesional al comunității greco-orientale și greco-catolice din Borgo Bistrița să se ia din Năsăud și să se administreze de aici înainte în Borgo Prund, cumulativ cu a celorlalte comunități din Borgou, după statutul ce s-a făcut și s-a aprobat încă la anul 1880. Mai departe, fiindcă după ordinațiunea comitelui suprem sus amintită, fondul comunității Borgo Bistrița ar veni împărțit între ambele confesiuni, ceea ce ar fi numai spre paguba școlii și învățământului din această comunitate, apoi ar da ansă⁴⁶ la neînțelegeri între locuitorii din ambele confesiuni, mai departe, combate cu unanimitate hotărârea ca fondul comunității Borgo Bistrița, sub nici o împrejurare să nu se împărțească, ci rămânând ca și până acum laolaltă, să se administreze împreună, după cum s-a hotărât mai sus”⁴⁷.

La data de 8 iunie 1896, a avut loc la Năsăud o consfătuire a Administrației fondurilor centrale școlare și de stipendii cu profesorii ordinari definitivi de la gimnaziul superior din localitate, în care aceștia au fost informați de faptul că disciplina de religie greco-orientală nu putea fi luată în calcul drept catedră de sine stătătoare, așa cum erau celelalte catedre. Drept răspuns, profesorul Grigore Pletosu reamintea celor prezenți că „*fondul central, din care se susține gimnaziul nostru, este proprietate comună a populației greco-catolice și greco-orientale, fosta graniță din fostul district al Năsăudului și din fostul Regiment II Român de Graniță*”. De aceea, Comisia de administrare a fondurilor era rugată să binevoiască a lua măsurile necesare de alăturare a catedrei de religie greco-orientală cu cea de religie greco-catolică, ambele devenind astfel, catedre de sine stătătoare⁴⁸.

⁴⁵ A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistrița*, d. 393/1866.

⁴⁶ Motiv.

⁴⁷ Document nr. 28 și Document nr. 29, în M. G. BUTA, A. ONOFREIU, *Bistrița Bârgăului...*, pp. 256-257; 258-259.

⁴⁸ A.N.B.-N., *Colecția registrelor parohiale de stare civilă*, reg. inv. 774, f. 2, în Mircea Gelu BUTA, Adrian ONOFREIU, *Biserica Ortodoxă din Bistrița. O cronologie documentară*, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016, pp. 35-36.

În anul 1897, Protopopiatului ortodox Bistrița solicită conducerii Gimneziului Grăniceresc din Năsăud desemnarea unui loc de rugăciune pentru elevii de confesiune ortodoxă, „din cauză că nu este acolo o casă de rugăciune după ritul bisericii ortodoxe greco-orientale, unde să li se poată servi și cultul divin și administra sfintele taine, nu primesc partea cea mie însemnată din învățământul religios-moral, partea practică. Aceasta a fost și este și azi o lipsă foarte simțită pentru elevii greco-orientali de la școlile amintite, pentru că nu este suficient ca învățământul religionar, care este baza educației bune a elevilor și are cea mai mare influență la formarea caracterului acelora, li se predă numai teoretic, în școală și, nu și practic, prin serviciul bisericesc, după ritul bisericii lor”⁴⁹.

4. Sfințirea bisericii ortodoxe din Galații Bistriței

În toamna anului 1901, de Ziua Crucii, Excelența Sa ÎPS Ioan Mețianu, arhiepiscop și mitropolit, a întreprins o vizită pastorală în tractul ortodox al Bistriței, ocazie cu care a sfințit frumoasele biserici din Galații Bistriței⁵⁰ și Borgo-Prund⁵¹.

Călătoria a început miercuri, 25 septembrie, spre seară, din gara Sibiului. Prima oprire a fost la Bonțida, unde a fost primit de comitetul parhial, în frunte cu preotul Augustin Cupșa. Fiica preotului greco-catolic din localitate a oferit Înaltpreasfinției Sale un frumos buchet de flori. La gara din Dej, oaspeții au fost așteptați de întreaga preoțime din tractul Dejului, în frunte cu protopresbiterul tractual Teodor Herman, care a rostit următorul discurs: „*Excelența Voastră! ÎPS Arhiepiscop și Mitropolit! Cuprinși de cea mai profundă iubire și venerațiune fiască, ne-am prezentat la acest loc, căci vestea despre trecerea Excelenței Voastre prin acest tract a umplut inimile și sufletele noastre de cea mai înaltă bucurie și ardeam de dorul fierbinte de a vă vedea în acest ținut, atât de expus, al arhidiecezei noastre transilvane. Mângâierea fiască ne este acum deplină și adâncă ne este*

⁴⁹ Document nr. 31 în M. G. BUTA, A. ONOFREIU, *Bistrița Bârgăului...*, pp. 260-266.

⁵⁰ Comuna Galații Bistriței s-a aflat la zona de contact dintre două protopopiate greco-catolice, al Bistriței și Fărăgăului (jud. Mureș) și zona ortodoxă de pe Valea Șieului. Potrivit Conscriptiei Klein din anul 1733, comunitatea se afla în componența Protopopiatului greco-catolic Copru (Arhidiaconatus Kapraensis/Kapor, cu 35 de credincioși gr-cat, fără preot). În Conscriptia din anul 1750 a făcut parte din Protopopiatul Chețiu (Arhidiaconatus Ketyensis/Ketély, cu 95 de credincioși, un preot și o biserică). În urma mișcării religioase a lui Sofronie, din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, comunitatea a revenit la cultul ortodox, fiind înregistrată astfel în Conscriptia clerului ortodox transilvan din anul 1767, în cadrul Protopopiatului Sic, avându-l ca preot pe Alexandru Vidican, apud Augustin BUNEA, „Statistica românilor din Transilvania în anul 1750”, în „Transilvania”, Sibiu, XXX, 1901; vezi și Keith HITCHINS, Ioan BEJU, „Conscriptia clerului ortodox transilvan din 1767”, în „Mitropolia Ardealului”, Sibiu, XXIX, nr. 7-8, 1984, pp. 534-568; Nicolae TOGAN, „Românii din Transilvania la 1733”, în „Transilvania”, Sibiu, XXIX, 1898.

⁵¹ „Sfințire de biserici”, în „Renașterea”, nr. 100, sâmbătă, 8/21 septembrie 1901, p. 409.

recunoștința către providența divină, care în înalta persoană a Excelenței Voastre ne-a binecuvântat cu un următor atât de vrednic al Apostolilor, care, prin meritele nepieritoare pe care le-ați câștigat și prin uriașa activitate ce dezvoltați, ați trezit admirațiunea noastră, a tuturor! În numele clerului și poporului din acest tract, cu cea mai profundă umilință fiască vă rugăm să binevoiți a primi în semn de recunoștință inimile noastre iubitoare și devotamentul nestrămutat ce vă păstrăm. Totodată, ridicăm inimile și sufletele noastre sus, la treptele tronului ceresc, și cu umilință rugăm pe Părintele luminilor ca, spre binele și prosperarea sfintei noastre biserici, să vă conserve viața și sănătatea, nouă atât de scumpă, la mulți și fericți ani! Să trăiți, Excelența Voastră!"⁵². După cuvântul de mulțumire al Înalț Preasfinției Sale, domnișoarele Aurelia Herman, fiica protopresbiterului Teodor Herman, și Ana Purdean, fiica preotului din Gârbou, au oferit înaltului oaspete un buchet de flori.

În călătoria spre Bistrița, s-au alăturat suitei protopresbiterii Teodor Herman și Galaction Șagău, protopresbiterul onorar Grigore Pletos, profesor la gimnaziul din Năsăud, presbiterul Ioan Pașca, paroh în Geaca, și presbiterul Gavril Hango, duhovnic la penitenciarul din Gherla.

Distinșii oaspeți au sosit în gara din Bistrița joi după-amiază și au fost întâmpinați de presbiterul tractual Simion Monda, de „întregul poporul și inteligența din Bistrița și jur, fără deosebire de confesiune”⁵³. De aici, mulțimea s-a îndreptat către biserica greco-orientală din oraș⁵⁴, unde „era ridicată o poartă de triumf, superb împodobită cu flori, verdeață, steaguri și cu inscripții foarte frumoase...”. La intrarea în lăcașul de rugăciune, suita a fost întâmpinată de comitetul parohial, condus de Pavel Beșa, administratorul parohiei. În discursul de bun-venit, acesta a mulțumit Înalț Preasfinției Sale pentru că s-a îndurat să cerceteze parohia Bistriței, l-a poftit să intre în lăcașul Domnului, „modest în prezentare, dar cu atât mai bogat în venerațiunea și dragostea față de arhiereul său”⁵⁵. La intrarea în biserică, s-a cântat „Împărate ceresc”, s-au oficiat rugăciunile, după care ÎPS Ioan Mețianu a ținut o predică plină de sfaturi și învățături. De la capelă, oaspeții au fost conduși la hotelul „König von Ungarn”, unde s-a luat masa în cerc restrâns, numai în societatea clerului din ținuturile Bistriței.

După masa de prânz, în cadrul unei recepții, a fost prezentată Înalț Preasfinției Sale întreagă preoțimea din tractul Bistriței, condusă de presbi-

⁵² „Înaltpreasfinția Sa mitropolitul în părțile Bistriței. Raport special. 16 Septembrie v.”, în „Telegraful Român”, anul XLIX, nr. 104, Sibiiu, Joi, 20 Septembrie / 3 Octombrie 1901, pp. 423-424.

⁵³ „Înaltpreasfinția Sa mitropolitul în părțile Bistriței...”, pp. 423-424.

⁵⁴ Biserica greco-orientală era amenajată într-o clădire de pe actuala stradă Alba Iulia, peste drum de Spitalul de Boli Infecțioase.

⁵⁵ „Înaltpreasfinția Sa mitropolitul în părțile Bistriței...”, pp. 423-424.

terul tractual Simion Monda; comitetul parohiei greco-catolice din Bistrița, în frunte cu noul paroh Gerasim Domide; protopopul romano-catolic Decsei; reprezentanța parohiei evanghelice luterane, în frunte cu veteranul preot Budacker; reprezentanța parohiei evanghelice reformată, în frunte cu protopopul Balazs; comunitatea religioasă israelită, în frunte cu rabinul; fișpanul, conte Paul Bethlen; căpeteniile militare, în frunte cu colonelul Neudeck; oficialii comitatului, în frunte cu vicecomitele Kuales; magistratul orășenesc, în frunte cu primarul Sadler; oficianții de stat, în frunte cu judele Tamas; inspectorul reg. școlar, Dr. Csernatonyi; Reuniunea Meseriașilor Români din Bistrița, condusă de secretarul Dr. Valer Moldovan; comitetul parohiei greco-orientale din Bistrița, în frunte cu prezidentul Dr. Vasile Pahone.

Dintre discursuri, s-a remarcat cel al Dr. Valer Moldovan, care s-a arătat încântat că Înalț Preasfinția Sa a acceptat să fie protector al Reuniunii Meseriașilor Români din Sibiu și Sebeș, dând astfel dovadă de dragoste și interes față de progresul clasei industriașe. Meseriașii români din Bistrița și-au manifestat și ei fireasca dorință de a se prezenta Înalț Preasfinției Sale, față de care și-au exprimat stima și dragostea și l-au rugat ca, la rândul său, acesta să reverse și asupra lor bunăvoința și interesul său. În final, Dr. Vasile Pahone, prezidentul comitetului parohial, a încercat să scoată în relief faptul că numai grație interesului și îngrijirii Consistoriului din Sibiu, condus de Înalț Preasfinția Sa, s-a reușit ca, în cele din urmă, și credincioșii din Bistrița să aibă parohie și biserică. Pentru această îngrijire și pentru însemnatul sprijin material, acesta a mulțumit Înalț Preasfinției Sale, în numele credincioșilor din Bistrița.

Seara, s-a dat „o masă splendidă” la hotel „König von Ungarn”, la care, pe lângă suită și întreaga preoțime, au luat parte toate oficialitățile clericale și civile, în frunte cu fișpanul, contele Paul Bethlen⁵⁶.

A doua zi, înalții oaspeți s-au deplasat în comuna Galații Bistriței, așezată la 18 km de Bistrița, pentru sfințirea bisericii ortodoxe din localitate. Suita, din care făcea parte clerul ținutului și un număr mare de „inteligentă mireană”, a fost întâmpinată la hotarul Galaților „de călăreți voinici și sărbătorește îmbrăcați și împănați, care au bineventat pe Excelența Sa, conducându-l până în comună, unde a fost primit și salutat cu toată căldura”⁵⁷.

Din Pisania scrisă de protopopul Teodor Buzdug din Rusu Bârgăului, document pus în piatra fundamentală a acestei biserici, aflăm că cei care au întemeiat comuna Galați au fost celto-gali, care s-au stabilit aici înainte de venirea romanilor. Istoria satului până în anul 1848 a fost un neîntrerupt șir al durerii, suferinței și umilinței, locuitorii fiind iobagi, dar în anul 1848

⁵⁶ „Înaltpreasfinția Sa mitropolitul în părțile Bistriței...”, pp. 423-424.

⁵⁷ „Înaltpreasfinția Sa mitropolitul în părțile Bistriței...”, pp. 427-428.

și-au proclamat libertatea. Istoricul Nicolae Iorga amintește că, între anii 1458 - 1469, în Galații Bistriței a fost sediul unui episcop român. În arhiva Bistriței se află două documente din care reiese că, în anul 1661, a trecut pe aici mitropolitul Sava Brancovici, iar în anul 1684, Dumitrașcu Vodă al Moldovei, care a poposit cu armata mai mult timp în sat. Dintre Preasfințiții Arhieriei au mai vizitat comuna episcopul Vasile Moga, în anul 1824, când s-a sfințit biserica veche, iar apoi mitropolitul Andrei Șaguna⁵⁸.

La Sfânta Liturghie, oficiată de un impresionant sobor de preoți, a asistat *„o mare de popor din toate comunele vecine și din cele mai mari îndepărtări, de la Toplița Română și chiar de la Corbu, de lângă Moldova, de la o depărtare de aproape 200 km, cale făcută pe osie. Evlavia tuturor se putea vedea nu numai din atenția și farmecul cu care au asistat la toate, ci și din numărul grandios de prescuri și de prinoase aduse, care abia mai încăpeau în spațiosul altar”*⁵⁹. Cu acest prilej, Dionisie Radu a fost hirotonit diacon și fixat ca paroh în Nădașa-Română din tractul Reghinului. Au fost hirotesiți lectori și ipodiaconi clericii Dionisie Radu, din Meșterhaza⁶⁰, Ioan Langa, din Șimontelnic⁶¹, cititori, clericii Grigorie Măgherușan, din Chintelnic și Chifa, din Brașfalăul de Sus⁶².

În acompaniamentul corului, cântările rituale au fost interpretate de protoiereul Grigore Pletosu, asistat de parohul Alexandru Boeriu, din comuna Sfântul.

După oficierea Sfintei Liturghii, ÎPS Ioan Mețianu a primit delegația preoților greco-catolici din ținut, condusă de protopopii Raica din Teaca și Rus. În continuare, cei prezenți au fost invitați să servească masa în frumousul și spațiosul edificiu școlar. S-au servit numai bucate de post, fiind Ziua Crucii. Au toastat: Excelența Sa, pentru monarh; protopopul tractual Simion Monda, pentru Excelența Sa; protopopul Reghinului, Galaction Șagău, pentru Arhimandritul Dr. I. Pușcariu, iar acesta, la rândul lui, pentru parohie și popor, *„pe care îl află vrednic, judecând după frumoasa biserică și școală, care sunt fala ținutului întreg”*; protopopul Dejului, Teodor Herman, pentru organele politice și fiszolgăbirăul Lani⁶³, reprezentantul lor; Dr. Vasile Pahone din Bistrița, pentru suita arhiepiscopului, îndeosebi pentru directorul seminarial Dr. Eusebiu Roșca și arhidiaconul Dr. Elie Cristea; protoiereul Grigore Pletosu, pentru frații greco-catolici și pentru ceilalți oaspeți; parohul

⁵⁸ „Conferința preoților din Tractul Bistrița”, în „Renăscerea”, anul XXV, nr. 40-41, Cluj, 12 octombrie 1947, p. 1; vezi și M. G. BUTA, A. ONOFREIU, *Biserica Ortodoxă din Bistrița*, pp. 178-179.

⁵⁹ „Conferința preoților din Tractul Bistrița”, p. 1.

⁶⁰ Actuala localitate Meștera, din județul Mureș.

⁶¹ Azi, localitatea Simionești, județul Bistrița-Năsăud.

⁶² Azi, localitatea Blăjenii de Sus, județul Bistrița-Năsăud.

⁶³ Proto-pretorul/prim-pretor.

Teodor Cotuș, din Diug⁶⁴ a ținut un toast frumos pentru poporul român, în general, și, în special, pentru gălățeni; protopretorul Lani, mulțumind pentru atenția dată organelor politice, a închinat pentru Excelența Sa.

În încheiere, protopopul Simion Monda a prezentat istoricul zidirii bisericii, aducând calde cuvinte memoriei poporeanului Pavel Coman, decedat, care, împreună cu parohul de atunci, Nicolae Briciu, a ostenit pentru biserică, având primul merit al serbării. În continuare, a evocat meritele epitropului și primarului Ioan Raita, care a știut urma exemplul răposatului Pavel Coman, de a conduce lucrările și a aduna mijloacele pentru construirea frumosului frontar și a înfrumusețării interioare. De asemenea, a arătat că și proprietarii moșiei din zonă, baronul Weselenyi și Ludvig Darko, au sprijinit bunul mers al lucrărilor. La final, protopopul Simion Monda a închinat pentru urmașii răposatului epitrop Pavel Coman, îndeosebi pentru fiica acestuia, Domnița Coman, mama secretarului Dr. Elie Cristea, și pentru primarul Ioan Raita. Preotul Alexandru Boeriu a vorbit pentru secretarul Dr. Elie Cristea și protopopii Simion Monda, Galaction Șagău, Teodor Herman și Grigore Pletosu. La finalul mesei, ÎPS Ioan Mețianu și întreaga suită s-au întors la Bistrița, unde au rămas peste noapte⁶⁵.

⁶⁴ Dumbrăvița, județul Bistrița-Năsăud.

⁶⁵ M. G. BUTA, A. ONOFREIU, *Biserica Ortodoxă din Bistrița*, pp. 16-20.